

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Ahtamov Abror Anvar o'g'li tayanch doktorant

Navoiy Davlat Pedagogika Instituti

KICHIK YOSHDAGI MAKTAB O'QUVCHILARINI EKOLOGIK TARBIYALASH

Anatatsiya: Samarali ekologik ta'lim uchun yangi nazariy va uslubiy asoslarni va bu jarayonning mazmunini bilish zarur. Ekologik ta'lim jarayonining mazmuni va tuzilishini rivojlantirishning asosiy zamonaviy ilmiy-metodik yondashuvlari aksiologik, madaniy, faollik, kompetentsiyani o'z ichiga oladi. Kichik maktab o'quvchilariga atrof-dagi dunyoni bilish usullarini o'rgatish; Inson hayoti muhitiga estetik va axloqiy munosabatni, unda umuminsoniy axloq normalariga muvofiq o'zini tuta bilishni tarbiyalash. Har qanday faoliyat turi, shu jumladan atrof-muhitni muhofaza qilish, bir qator fundamental qoidalar va e'tiqodlarga asoslanadi. Ular orasida eng muhimlari, bizning fikrimizcha, quyidagilar: Tabiiy muhitga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish ta'limning ajralmas qismi sifatida qaraladi. Bu jarayonda umumjahon, milliy va mahalliy tarix yondashuvlarining o'zaro bog'liqligini hisobga olish zarur;

Kalit so'zlar: tarbiya, ekologiya, ta'lim, maktab, o'quvchilar, metod,

Hozirgi vaqtda maktab o'quvchilarini ekologik tarbiyalash pedagogik nazariya va amaliyotda ustuvor yo'nalishga aylanib bormoqda. Bu bizning sayyoramizdagi murakkab vaziyat bilan bog'liq: aholining tez o'sishi, demak, uni oziq-ovqat bilan ta'minlash muammosi, sanoatni mineral xom ashyo bilan ta'minlash, energiya muammosi va, albatta, atrof-muhitning ifloslanishi. tabiiy muhit - bularning barchasi yerdagi hayotning mavjudligiga tahdid soladi. Bunday holatning eng muhim sabablaridan biri aholining ekologik savodsizligi, ularning tabiatga aralashuvi

oqibatlarini oldindan ko'ra olmaslikdir. Shu sababli, YuNESKO va YUNEP xalqaro tashkilotlari Yer aholisining ekologik ta'lim mazmuni va muddatlarini qayta ko'rib chiqish zarurligi masalasini ko'tarmoqda.

Aholining ekologik madaniyatining shakllanishi, shakllanishining boshlanishi bola hayotining birinchi 7-8 yiliga to'g'ri keladi. Boshlang'ich maktab yoshi - bu inson hayotining hal qiluvchi davri, chunki bu erda atrofdagi dunyoga to'g'ri munosabatda bo'lish asoslari qo'yiladi. Muayyan ekologik g'oyalarni olgan o'quvchilar tabiatga nisbatan ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishadi. Kelajakda bu ma'lum bir mintaqada ham, butun mamlakatda ham ekologik vaziyatning yaxshilanishiga ta'sir qilishi mumkin.

Ekologik ta'lim zamonaviy ta'limning o'zagiga aylanib bormoqda va uning zamonaviy tizimlarini va butun jamiyatni qayta qurishning kalitidir. Shunday qilib, ekologik ta'limning yangi axloqning asosi va odamlarning amaliy hayotining ko'plab masalalarini hal qilishda yordam berish roli bugungi kunda ayniqsa dolzarbdir.

Ushbu mavzuning dolzarbligi kichik yoshdagi o'quvchilarni ekologik tarbiyalash boshlang'ich sinf o'qituvchisining eng muhim vazifasi ekanligi va atrofdagi dunyo, shu jumladan mahalliy ekologik ta'limning turli shakllari va usullaridan foydalanishni o'z ichiga olganligi sababli kuchayadi.

Boshlang'ich maktab o'quvchilarida tabiatga muhabbat va hurmatni shakllantirish xususiyatlari T.A. asarlarida ochib berilgan. Bobyleva, L.D. Bobyleva, A.A. Pleshakova, L.P. Saleeva va boshqalar Ekologik ta'lim muammolari A.N. asarlarida ishlab chiqilgan. Zaxlebniy, B.T. Lixachev, L.P. Saleeva, I.T. Pechko, I.T. Suravegina va boshqalar. Bu mualliflar ekologik tarbiyaning maqsadi, vazifalari, tamoyillari, shartlarini ochib beradilar. Ekologik ta'lim vositalari, shakllari va usullari tavsifini A.N. asarlarida topamiz.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ekologiyaning qay tarzda muhim ahamiyat kasb etishini, inson hayotidagi ro'li qanaqa ekanligini va bu borada o'quvchilarga mativlar va har xildagi tushinchalar berishni, uning boshlang'ich sinf o'qituvchisi bu borada asosiy o'rin egallaydi.

Boshlang'ich maktab yoshidagi bolani tarbiyalashda etakchi rolni maktab o'ynaydi, u ikki tomonni o'z ichiga olgan ekologik ta'lim jarayonini tashkil qiladi: o'quv va sinfdan tashqari ishlar. Ekologik ta'lim jarayonining tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat: Maqsadlar, tamoyillar, vazifalar; Usullar, shakllar, vositalar; Shartlar; Natijalar: Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ekologik va umumiy madaniyatini shakllantirish; Kichik yoshdagi talabalarning bilim darajasini oshirish;

Kichik yoshdagi maktab o'quvchilarining ekologik ta'lim jarayonida o'zini tutish normalari va qoidalari, agar ekologik ta'lim shartlari hisobga olinmasa, yomon o'rganiladi. Ekologik madaniyatning ekologik ta'limining muvaffaqiyati uchun ekologik sharoitda L.M. Lapshina pedagogik jarayonga qo'shilishi ekologik madaniyatni jadal shakllantirishni nazarda tutadigan bunday jarayonlarni, hodisalarni, harakatlarni tushunadi, unga yordam beradi va uni boyitadi. Har bir shart ma'lum jihatdan ekologik madaniyatning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan sababdir.

Asosan, tarbiyaviy ta'lim uchta qoidani ajratib turadi: ilmiy dunyoqarashni shakllantirish (boshlang'ich sinflarda - dunyoni to'g'ri tushunish elementlari);

individual va irodaviy xarakter xususiyatlarining axloqiy fazilatlarini tarbiyalash (boshlang'ich sinflarda - tabiatni muhofaza qilishga, ekologik harakatlarga tayyorlik); tabiatga ijobiy munosabat (ayniqsa, unga qiziqish) bilan bog'liq his-tuyg'ular va his-tuyg'ularni shakllantirish.

O'quv jarayonining rag'batlantiruvchi yo'nalishi (nafaqat oilada, balki maktabda ham) bu rag'batlantirishning yosh o'quvchilarning ekologik ongini, his-tuyg'ularini va xatti-harakatlarini jadal rivojlanishiga ta'siri. Maktab va oilada yaxlit pedagogik jarayonni yangi rag'batlantirishning joriy etilishi o'qituvchilar, oilalar, pedagoglar va ijtimoiy pedagoglarga maktab o'quvchilarining rivojlanishiga yanada samarali yordam berish imkonini beradi. Bu esa, o'z navbatida, o'qituvchilarning keyingi imkoniyatlarini oshiradi, chunki zamonaviy ta'limni modernizatsiya qilish sharoitida ko'p narsa o'qituvchining faolligiga, har bir talaba o'zining ichki salohiyatini, uning fazilatlarini ta'sir ostida qanday ochib bera olishiga bog'liq bo'ladi.

Ekologik faoliyatni rag'batlantirish shartlaridan biri kichik o'quvchining ekologik madaniyatini shakllantirishda pedagogik muhitdan foydalanish zarurati hisoblanadi. Ta'lim muhiti - bu o'quvchi yoki o'quvchi atrofidagi dunyoda joylashgan va rivojlanadigan hamma narsa: tabiat, shahar yoki qishloq landshafti, turmushning moddiy va ma'naviy sharoitlari, uy-ro'zg'or buyumlari va madaniy qadriyatlar, oila va ijtimoiy hayotdagi voqealar, o'quv va maktabda ta'lim, oilalarga ta'sir qilish va boshqalar. Faoliyat vositalari, talabalarni o'qitish vositalari katta ahamiyatga ega. Har bir o'quv predmeti doirasida ushbu fanning mazmuni va uning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqadigan ekologik muammolar ko'rib chiqilishi kerak.

O'quvchilarni ekologik tarbiyalash 1-sinfdan 3-sinfgacha bo'lgan davrda alohida elementlarning uzluksizligi, bosqichma-bosqich murakkablashishi va chuqurlashishini hisobga olgan holda o'lkashunoslik materialidan foydalangan holda tizimda amalga oshirilishi kerak. Shuningdek, kichik maktab o'quvchilarini mahalliy tabiiy resurslarni muhofaza qilish bo'yicha ular uchun mumkin bo'lgan amaliy mashg'ulotlarga faol jalb qilish kerak. Bunday narsalar juda ko'p: maktab, parkni ichki va tashqi ko'klamzorlashtirish, gulzorlarga g'amxo'rlik qilish, o'rmon maktabga yaqin joylashgan o'rmon maydonlarini homiylik qilish, o'tloq va daraxt va buta o'simliklarining mevalari va urug'larini yig'ish, o'lik daraxtlarni tozalash. , qushlarni himoya qilish va oziqlantirish, o'z ona yurtini o'rganish jarayonida tabiat yodgorliklariga homiylik qilish va boshqalar. Yuqorida aytilganlarning barchasidan ko'rinib turibdiki, muayyan ekologik aloqalarni ochib berishga asoslangan ta'lim o'quvchilarga tabiatdagi xatti-harakatlar qoidalari va normalarini o'rganishga yordam beradi. Ikkinchisi, o'z navbatida, asossiz bayonotlar bo'lmaydi, balki har bir yosh talabaning ongli va mazmunli e'tiqodi bo'ladi.

Biz o'quvchilarga qanaqa metodlardan foydalansak bo'ladi?

Buni bir nechta misollar bilan yorishiga harakat qilamiz. Samarali ekologik ta'lim uchun yangi nazariy va uslubiy asoslarni va bu jarayonning mazmunini bilish zarur. Ekologik ta'lim jarayonining mazmuni va tuzilishini rivojlantirishning asosiy zamonaviy ilmiy-metodik yondashuvlari aksiologik, madaniy, faollik, kompetentsiyani o'z ichiga oladi.

Ekologik ta'limga aksiologik yondashuv bolalarda tabiatga, odamlarga va tabiatning bir qismi sifatida o'ziga nisbatan qadriyatli munosabatni anglash zarurati va qobiliyatini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Madaniy yondashuv nuqtai nazaridan, ekologik ta'lim bolaning madaniy amaliyotlari makonida o'zini o'zi rivojlantirish sohasi sifatida qaraladi. Shu munosabat bilan zamonaviy maktabning asosiy vazifasi bolaning ijodiy salohiyatini rivojlantirish bo'lishi kerak. Ekologik ta'limda madaniy yondashuv hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki ekologik ta'limning maqsadi shaxsning ekologik madaniyatidir. Shu bilan birga, ekologik madaniyat insonning ekologik dunyoqarashga asoslangan umumiy madaniyatining bir qismi sifatida emas, balki darajasi sifatida talqin etiladi. Madaniy yondashuvga muvofiq olib boriladigan ekologik ta'limning natijasi shaxs ma'naviy madaniyatining quyidagi parametrlari hisoblanadi: Ijtimoiy-tabiiy muhitda g'amxo'rlik, yordam, yaratish, oqilona xatti-harakatlarga o'rnatish (axloqiy komponent), Talabning turli madaniy amaliyotlar (kognitiv komponent) jarayonida olgan ekologik bilimlariga asoslanadigan ekologik dunyoqarash; Ekologik toza turmush tarzini modellashtirish uchun asos sifatida mazmunli qadriyatlar (xulq-atvor komponenti).

Ekologik ta'lim jarayonini tashkil etishning faol yondashuvi o'quvchilarni ekologik muammolarni tushunish, echimlarni topish va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha to'g'ridan-to'g'ri faoliyatga qaratilgan turli xil mustaqil faol faoliyat turlariga izchil jalb qilishni o'z ichiga oladi. Kompetensiyaga asoslangan yondashuvga muvofiq, ekologik kompetensiya deganda ijtimoiy va ekologik muammolarni hal qilishda mustaqil va jamoaviy faoliyat uchun ekologik bilim va ko'nikmalarni tizimli ravishda qo'llash qobiliyati tushuniladi.

Ekologik ta'lim jarayoni ko'plab omillarga bog'liq. Bu turli xil usullar va vositalardan foydalanishni talab qiladi. Usul - tadqiqot usuli, qandaydir maqsadga erishish yo'lidir.

Ta'lim usullari - o'qituvchining o'quvchiga, uning ongi, irodasi, his-tuyg'ulari, xatti-harakatlariga ta'sir qilish usullari. Ta'lim usullaridan ta'lim vositalarini ajratib ko'rsatish kerak - bular o'ziga xos faoliyat yoki tarbiyaviy ish shakllari, o'quvchilarning faoliyat turlari, shuningdek, ma'lum bir usulni qo'llash jarayonida qo'llaniladigan ko'rgazmali qurollar. . Boshqa ta'riflar ham mavjud. Ta'lim vositalari ostida atrof-muhitning har qanday ob'ekti va ta'lim jarayoniga kiritilgan har qanday hayotiy vaziyat bo'lishi mumkin. O'z kasbiy faoliyatida o'qituvchi turli xil mavzulardan foydalanadi, ularning ta'siri ostida rejalashtirilgan natija olinadi.

Shunday qilib, maqsadga erishish, bolalarning ongi va his-tuyg'ulariga ta'sir qilish, ular bolaning o'zi hayoti kabi vositalardan foydalanadilar. Ba'zan usul voqelikni bilish yoki o'zgartirish shakli sifatida, so'ngra muayyan faoliyat, amaliyotning tartibga soluvchi tamoyillari to'plami sifatida, so'ngra maqsadlarga erishish uchun muayyan harakatlar majmui sifatida belgilanadi. Bularning barchasi ta'rifdan nima talab qilinishiga va ta'rifdan amaliy maqsadlarda qay darajada foydalanish mumkinligiga bog'liq. Pedagogik jarayon pedagogik voqelikning eng keng ko'lamlil shakli sifatida, chunki amaliyot metodlar va pedagogik usullardan iborat. Biz pedagogik jarayonni har gal kuzatganimizda, biz ma'lum darajada

individual usullarni ajrata olamiz, ba'zan esa pedagogik jarayonning o'zimiz, pedagogik usul deb atashga moyil bo'lgan bunday maxsus ko'rinishini aniq kuzatishga muvaffaq bo'lamiz

Foydalangan adabiyotlar

1 Akvileva, G.N. Boshlang'ich maktabda tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi / G.N. Akvileva, Z.A. Klepinin. M.: Tumanit, VLADOS, 2011. 240 b. 2 Bobyleva, L.D. Ekologik ta'lim samaradorligini oshirish / L.D. Bobyleva // Maktabda biologiya. 2006 yil. № 3. 3 Burova, L.I. Kichik maktab o'quvchilarida tabiat haqidagi birlamchi bilim tizimini shakllantirish / L.I. Burova. Cherepovets: Prometey, 2012. 162 p. 4 Vinogradova, I.F. Kichik maktab o'quvchilarining ekologik ta'limi: muammolar va rivojlanish istiqbollari / I.F. Vinogradova // Boshlang'ich maktab. 1997 yil. 4-son. 5 Davydov, V.V. Boshlang'ich maktab yoshidagi ta'lim faoliyati / V.V. Davydov. M.: Feniks, 2012. 326 b. 6 Zaxlebniy, A.N. Maktab o'quvchilarini sinfdan tashqari ishlarda ekologik tarbiyalash / A.N. Zaxlebniy, I.T. Suravergina. Moskva: Feniks, 2011. 422 p. 7 Zueva, N. K. O'rta maktab geografiyasi kursida ekologik ta'lim / N. K. Zueva. Sankt-Peterburg: Renome, 2012. S. 179-182.